

У в'язниці перебували різні по правовому статусу особи, –військовополонені, цивільні особи, яких необхідно було звільнити негайно після закінчення воєнних дій, або засудити за зроблені ними злочини.

Згідно Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, жоден військовополонений не повинен утримуватися в попередньому ув'язненні, якщо тільки такий же захід не застосовується до особового складу збройних сил держави, що тримає в полоні, за аналогічні правопорушення і якщо цього не вимагають інтереси державної безпеки. У жодному разі таке ув'язнення не повинне перевищувати тримісячного строку. Строк попереднього ув'язнення військовополоненого повинен зараховуватися в той строк позбавлення волі, до якого він буде присуджений, і буде братися до уваги при визначенні покарання. Відносно цивільних осіб, то, відповідно діючому міжнародному праву можливе їх інтернування, яке також не може протривати довше, чим ведення бойових дій після закінчення яких вони повинні бути репатрійовані. Тих же кого необхідно засудити не-дозволено довго втримували без пред'явлення обвинувачень без права на швидкий суд.

У кожному разі система превентивного ув'язнення незаконна ні з погляду на національне та міжнародне право.

Грушко М. В.

Національний університет «Одеська юридична академія», асистент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин

ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ НА ПОЧАТКОВИХ ЕТАПАХ ДІЯЛЬНОСТІ МКЧХ

З 1863 р. в Швейцарії розпочав роботу Міжнародний комітет допомоги пораненим, який 1876 р. дістав назву Міжнародного комітету Червоного Хреста (далі – МКЧХ), єдиною метою якого була діяльність з координації гуманітарних заходів. Проте поступово організація стала все більше займатися оперативною роботою на місцях. Це було пов'язано з виникненням очевидної необхідності в нейтральній посередницькій діяльності між воюючими сторонами, а саме надання допомоги та захист жертвам війни. Питання захисту військовополонених не стояли на момент створення цієї організації, проте згодом можна говорити про розширення її сфери діяльності, зокрема в інтересах військовополонених як окремої категорії жертв війни.

Анрі Дюнан, засновник МКЧХ, наполягав на тому, щоб правила поводження з військовополоненими, так само як і з пораненими, були визначені міжнародною конвенцією [Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права. 2001. с. 44]. Першим письмовим втіленням гуманітарних норм стала Женевська конвенція 1864 р. про поліпшення долі поранених та хворих воїнів у діючих арміях. Проте вона жодним чином не торкалася питання захисту військовополонених.

Ще в 1870 р. почали створюватися так звані Центральні довідкові агентства (ЦСА), які поширювали свою діяльність при відсутності будь-якої правової бази. Таке агентство, наприклад, було організоване МКЧХ під час франко-прусської війни 1870 р. у роз-

ташованому недалеко від кордону швейцарському місті Базелі [Міжнародні організації: Навч. посіб. / За ред. О. С. Кучика. 2007. с. 175]. Метою цих агентств було налагодження контактів військовополонених з рідними шляхом пересилки листів. Серед гуманітарних задач, виконання яких були покладені на МКЧХ, агентства займали важливе місце.

В 1899 р. на Першій конференції миру приймається Гаазька конвенція про закони і звичаї сухопутної війни, яка постановила вельми змістовне нове положення про обов'язкову участь урядової організації сторін, яка займалася б збиранням відомостей про осіб, які перебувають в полоні, та громадську організацію з надання допомоги військовополоненим під час знаходження в полоні супротивної сторони. Ці питання отримали в майбутньому велике практичне значення для забезпечення контролю за належним утриманням полонених.

Перша конвенція про закони та звичаї сухопутної війни (1899 р.) конкретизується на Другій конференції миру в 1907 р.. Спеціальний розділ II Положення, яке додається до Гаазької конвенції 1907 р. про закони і звичаї сухопутної війни присвячений регулюванню положення військовополонених. Новелою в зазначеній конвенції було те, що цим положенням було надано юридичний статус військовополоненим, який захищав їх від свавілля держав. Також вперше з'явилися норми, які були присвячені умовам праці та їх репатріації. МКЧХ відстежував виконання воюючих сторін того часу положень цих міжнародних документів, зокрема щодо виконання завдань бути посередниками в справах добродійності товариствами для надання допомоги військовополоненим та «користуватися полегшеннями з боку воюючих» (ст. XV) [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_222].

На протязі Першої світової війни (1914 – 1918 рр.) діяльність МКЧХ щодо захисту цієї категорії жертв війни розширилася: делегати почали складати звіти про відвідування з метою поліпшення умов утримання військовополонених та поведіння з ними, а також організували реєстрацію і централізований збір особистих даних полонених. Так, 15 жовтня 1914 р. МКЧХ заснував Міжнародне агентство військовополонених. Каталог Агентства за період з 1914 р. по 1923 р. зібрав понад 7 мільйонів карток з відомостями про особисті дані полонених. Крім описаної вище роботи Міжнародного агентства, Червоний Хрест проводив інспектування таборів військовополонених. Протягом війни 41 делегат Червоного Хреста відвідав 524 табори на всій території Європи. Починаючи з 1916 р МКЧХ вживав заходи щодо організації репатріації значної кількості полонених (Міжнародні організації. / За ред. О. С. Кучика, 2007. с. 727).

В період з 1920 р. по 1922 р. під заступництвом Ліги Націй, зокрема Верховного комісара з справ репатріації військовополонених 400 тисяч солдат були повернені МКЧХ в держави їх походження. На 10-й Міжнародній конференції в Женеві офіційно приймається Резолюція XVI, яка містила наступне положення: «Конференція визнає Комітет як вартового і пропагандиста основних моральних і правових принципів організації, наділяє його відповідальністю за забезпечення виконання даних принципів».

З огляду на те, що питання законності відвідин цією організацією полонених було не вирішене та й самі відвідування проходили з певними труднощів з боку воюючих держав, після війни було вирішено закріпити цю практику в спеціальному міжнародному документі. Так, у 1929 р. з ініціативи МКЧХ з метою надання ефективнішого за-

хисту цієї категорії жертв війни приймається Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. Зокрема ст. 78 [[http://ru.wikisource.org/wiki/Женевская_конвенция_об_обращении_с_военнопленными_\(1929\)](http://ru.wikisource.org/wiki/Женевская_конвенция_об_обращении_с_военнопленными_(1929))] регламентувала ведення моніторингу з боку співробітників МКЧХ за умовами утримання полонених. Таким чином, процедура відвідувань, якої дотримувалася організація, була вперше зафіксована цим міжнародним договором. Дотримання цих процедур не було обов'язковим, за винятком одного фактора, який пізніше підтвердив свою значущість. Йдеться про можливість конфіденційних бесід із затриманими. Проте з огляду на недотримання сторонами ряду вимог Конвенції 1929 р. під час Другої світової війни, а також відсутність обов'язкової умови процедури відвідування, не дозволили МКЧХ отримати повну і об'єктивну картину моніторингу умов тримання.

Макаров І. М.

*Міжнародний гуманітарний університет,
викладач кафедри міжнародного права і порівняльного правознавства*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКУПАЦІЇ

До початку XX століття міжнародне право поділялося на дві частини – право війни і право миру. XX століття стало переломним у цьому відношенні стосовно питання про правомірність силового вирішення міжнародних суперечок. Сучасне міжнародне право забороняє не лише агресивні війни, а й застосування сили і погрозу силою в міжнародних відносинах, зобов'язуючи державу вирішувати свої суперечки виключно мирними засобами. Однак заборонити війни – це ще не означає виключити їх з міждержавних відносин.

Одним із наслідків війни є окупація території держави супротивника, яка тягне певні міжнародно-правові наслідки як щодо статусу території, так і визначення правових механізмів захисту та правового режиму населення цієї території. У міжнародному гуманітарному праві існує інститут, що регламентує правила поведінки держави-окупанта на окупованій території. Це інститут військової окупації, який включає в себе сукупність норм IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 р., Додаткового Протоколу I 1977 р., Гаазької конвенції про закони і звичаї війни 1907 р.

Сучасний період розвитку інституту окупації розпочався з прийняттям у 1907 р. Гаазької конвенції про закони і звичаї війни. У IV Женевській конвенції 1949 р. інститут окупації трансформувався на основі загальної заборони воєн. Однак у кінці XX – на початку XXI століть, враховуючи сучасні тенденції розвитку збройних конфліктів, існуючі міжнародно-правові норми, що регулюють режим окупації, не повною мірою відповідають потребам захисту жертв війни.

Інститут військової окупації включає міжнародно-правові норми, які регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з приводу окупованих територій і регламентації режиму окупації на них. Зокрема мова йде про режим окупованих територій, права та обов'язки окупанта, правове становище цивільних осіб та їх власності тощо.